

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matevž Kladnik

**Vstajništvo in protivstajništvo kot
politično-ekonomski konflikt**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matevž Kladnik

Mentor: izr. prof. pr. Andrej A. Lukšič

Somentor: izr. prof. dr. Žiga Vodovnik

**Vstajništvo in protivstajništvo kot
politično-ekonomski konflikt**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2017

Vstajništvo in protivstajništvo kot politično-ekonomski konflikt

Namen diplomskega dela je pokazati, da je konflikt med vstajništvom in protivstajništvom primarno politično-ekonomski in ne zgolj vojaški konflikt. V delu poskušam kritično ovrednotiti prevladujoče medijske, teoretske in politične diskurze, ki vstajništvo prikazujejo kot izključno vojaški fenomen, varnostno grožnjo, s katero naj se ukvarjata zgolj vojska in policija. Kritiziram učinkovitost protivstajniških strategij izhajajočih iz teh koncepcij in prikažem več vzrokov zakaj so takšne. Prek različnih teorij poskušam pojasniti politične in ekonomske vzroke ter pogoje nastanka vstajništva in nato pokazati, kako ti faktorji ostajajo relevantni tekom celotnega trajanja konflikta. Konflikt med vstajništvom in protivstajništvom obravnavam kot boj za kontrolo nad organizacijo ekonomskega, političnega in družbenega življenja neke populacije na nekem območju. Z osredotočanjem zgolj na vojaško plat konflikta, se izgubi tako možnost razumevanja situacije, kot sposobnost učinkovito posredovati v njej. V sklepnem delu naloge primerjam tri vstajniška gibanja (Kurdsko delavska stranka - PKK, Hezbolah, Islamska država), pri čemer me zanima ravno politično-ekonomska ureditev teritorijev in populacij, ki jih kontrolirajo.

Ključne besede: Vstajništvo, Protivstajništvo, Asimetrično vojskovanje.

Insurgency and counterinsurgency as a politico-economical conflict

The purpose of this work is to show that the conflict between insurgency and counterinsurgency is primarily a political and economical and not only military conflict. In this work I try to critically appraise the dominant media, teoretical and political discourses which show insurgency as purely military phenomena which should be handled only by military and police forces. I critique the efficiency of counterinsurgency strategies based on those conceptions and show multiple causes why they are like that. I try to explain with different theories the political and economic causes and conditions for formation of insurgency and then show how these factors remain relevant troughout the duration of conflict. I consider the conflict between insurgency and counterinsurgency as as battle for control over organizing economic, political and social life of certain population on certain territory. With focusing only on military aspect of the conflict, the possibility of understanding the situation is lost as is the ability to effectivly intervene in it. In the last section of my work I compare three insurgencies (Kurds Workers Party – PKK, Hezbolah, Islamic State), wherein I am interested exactly in the political and economic formations of the territories and populations they control.

Key words: Insurgency, Counterinsurgency, Asymmetric warfare.

KAZALO

1 UVOD	6
2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN OSNOVNI POJMI	7
2.1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	7
2.2 DEFINICIJE OSNOVNIH KONCEPTOV	8
2.2.1 VSTAJNIŠTVO	8
2.2.2 PROTIVSTAJNIŠTVO	9
2.2.3 VOJAŠKI, POLITIČNI IN EKONOMSKI KONFLIKT	10
3 METODOLOGIJA	11
4 VSTAJNIŠTVO IN PROTIVSTAJNIŠTVO KOT POLITIČNO-EKONOMSKI KONFLIKT	12
4.1 NEOKLASIČNA EKONOMSKA TEORIJA IN VSTAJNIŠTVO	12
4.1.1 TEORIJA IGER IN VSTAJNIŠTVO	13
4.2 KEYNESIANIZEM IN MARKSIZEM	14
4.2.1 VSTAJNIŠTVO IN EKONOMSKA NEENAKOST	15
4.2.2 VSTAJNIŠTVO KOT POSLEDICA DISKRIMINACIJE, BREZPOSELNOSTI IN REVŠČINE	16
4.2.3 TEORIJA OSIROMAŠUJOČE MODERNIZACIJE	17
4.2.4 ALTERNATIVNI POLITIČNO-EKONOMSKI SISTEM	18
4.2.5 CENTER IN PERIFERIJA	19
4.3 PROTIVSTAJNIŠTVO	21
4.3.1 KONTEKST	21
4.3.2 VZROKI DOMINACIJE VOJAŠKIH UKREPOV	22
4.3.3 TEORIJE PROTIVSTAJNIŠTVA	24
4.3.3.1 SANTA CRUZ DE MARCENADO	24
4.3.3.2 DAVID GALULA	25

5 ŠTUDIJE PRIMEROV	27
5.1 PKK	28
5.1.1 PROTIVSTAJNIŠTVO, SEKURITIZACIJA IN BOJ ZA ZAVEST IN SRCA LJUDI	30
5.2 HEZBOLAH	30
5.2.1 HEZBOLAH IN ASIMETRIČNO VOJSKOVANJE	32
5.3 ISLAMSKA DRŽAVA	33
5.3.1 ISLAMSKA DRŽAVA IN VSTAJNIŠTVO V URBANEM, VIRTUALNEM OKOLJU	34
6 ZAKLJUČEK	35
7 LITERATURA	37

1 UVOD

Analize vstajništva v novinarskem diskurzu pa tudi v strokovni literaturi pogosto podležejo sekuritizaciji - vstajništvo se obravnava kot varnostno grožnjo, kot vojaški fenomen, s katerim morajo opraviti, če uporabimo Althusserjev (1971, 121–176) koncept, represivni aparati države: vojska, policija in kvečjemu sodišča. Tako razumevanje vstajništva je redukcionistično in pristransko. S tem, ko vstajnike označimo za borce proti, ne pa za, s tem ko pozornost posvečamo izključno njihovim (sicer pogosto etično vprašljivim) metodam političnega boja, ne pa vzrokom za vstajništvo, s tem stopimo na stran oblasti, ki izvaja protivstajništvo in legitimiziramo status quo.

Kot bomo pokazali kasneje zanemarjanje političnih in ekonomskih plati vstajništva onemogoča uspešne protivstajniške strategije, česar se različni teoretiki protivstajništva dobro zavedajo. Do, na teh ugotovitvah temelječih, konkretnih politik pa v večini primerov zaradi različnih razlogov vseeno ne pride.

Diplomska naloga bo najprej obravnavala teorije, s pomočjo katerih je mogoče pojasniti politične in ekonomske vzroke vstajništva, nato protivstajniške teorije in nazadnje med seboj primerjala politično in ekonomsko ureditev Islamske države (IS), Hezbolaha in Kurdske delavske stranke (PKK). Gre za nekatera izmed najbolj znanih vstajniških gibanj, ki imajo korenine v politični diskriminaciji in ekonomski marginalizaciji, zato so v okviru upora proti avtoritarni oblasti razvila alternativne politične in ekonomske strukture in mehanizme, prilagojene vstajniškemu boju. Dejstvo, da gre za vstajniška gibanja, ki delujejo v isti regiji (Irak, Sirija, Libanon ter del Turčije in Irana), omogoča boljši regionalni fokus in olajša primerjavo.

V prvem delu bom postavil raziskovalno vprašanje in opredelil osnovne pojme, s katerimi bom operiral v nalogi. Definiral bom koncepta vstajništva in proti-vstajništva, čemur bo sledil kratek razdelek o metodološkem pristopu in uporabljenih metodah analize. V osrednjem delu naloge se bom posvetil pregledu literature s poudarkom na ekonomski in politični dimenziji vstajniških gibanj in konfliktov. Skušal bom kritično obravnavati vire, na katere se sklicujem in razviti svoje razmišljanje v zvezi s temo: kontekstualizirati vstajništvo in predstaviti

kompleksen preplet vojaških, ekonomskih in političnih dejavnikov, ki oblikujejo vstajniška gibanja. Nato se bom posvetil protivstajništvu. Na kratko bom orisal zgodovino protivstajniških projektov ter analiziral njihove pristope v luči razdelitve virov med vojaškimi in politično-ekonomskimi dimenzijami konfliktov. Nadalje bom analiziral teorije protivstajništva in njihovo implementacijo v konkretne politike. Nalogo bom končal z analizo politične in ekonomske ureditve treh vstajniških gibanj IS, Hezbolaha in PKK. Poudarek bo na ekonomski in politični analizi konflikta ter analizi politične in ekonomske ureditve vstajniških gibanj. V zaključku naloge bom povzel ugotovitve in podal smernice za bolj celovito obravnavo vstajništva in protivstajništva z večjim poudarkom na ekonomski in politični dimenziji.

2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE IN OSNOVNI POJMI

2.1 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Kot sem zapisal že v uvodu, me bodo v diplomski nalogi zanimali predvsem politično-ekonomski vzroki vstajništva, zlasti na primeru politično-ekonomske ureditve IS, Hezbolaha in Kurdske delavske stranke (PKK). Pri tem se mi zastavlja predvsem vprašanje kateri so politično-ekonomski vzroki, ki vplivajo na vznik in razvoj vstajništva in kakšno vlogo ima vsak od teh vzrokov v nadaljnjem konfliktu med vstajniškimi in protivstajniškimi silami. Ker je vstajništvo kompleksen političen pojav, v svoji nalogi seveda ne morem natančno popisati, kaj šele obravnavati vseh vzrokov, poskušal pa bom v literaturi identificirati najpomembnejše in jih analizirati. Ugotovitve bom nato apliciral na tri študije že omenjenih primerov in poskušal oceniti relevantnost prej identificiranih politično-ekonomskih vzrokov vstajništva za te tri primere.

2.2 DEFINICIJE OSNOVNIH KONCEPTOV

2.2.1 VSTAJNIŠTVO

Ob pregledu literature me je presenetilo, da se veliko družboslovcev in novinarjev loteva analize vstajništva, brez da bi koncept pred tem definiralo. Tisti, ki to storijo, v definicije vstajništva pogosto vključijo naslednje elemente: upor proti oblasti, nasilje in oborožen boj. Slovar angleškega jezika Oxford vstajnika definira kot: »nekdo, ki se vzdigne v upor proti postavljeni avtoriteti; upornik, ki ni priznan kot vojskujoča stranka [*belligerent*].«¹ Ministrstvo za obrambo ZDA vstajništvo definira kot: »organizirano gibanje z namenom strmoglaviti vlado na oblasti skozi uporabo subverzije in oboroženega konflikta« (Nagl in drugi 2008, 2).

V sodobni strokovni literaturi se koncept vstajništva (*insurgency*) pogosto definira v odnosu do koncepta terorizma (*terrorism*) in v manjši meri do koncepta gverile oziroma gverilskega bojevanja (*guerilla*). Ena od ključnih razlik je, da je vstajništvo politično gibanje s specifičnim namenom, v čemer se razlikuje od obeh prej omenjenih konceptov, ki označujeta le metode za zasledovanje ciljev.² Tako imamo lahko vstajništvo, ki se poslužuje terorističnih ali gverilskih metod boja, imamo pa tudi teroriste, ki niso vstajniki (na primer individualni napadi samo-radikaliziranih skrajnežev, kot na primer bombni napad na Bostonskem maratonu 2013, ki sta ga izvedla brata Tsarnaev). Pri primerjavi definicij se mi je zdelo zanimivo predvsem dvoje:

1. Definicije vstajništva uporabljajo milejši jezik, kot definicije terorizma. Pri slednjih se namreč pogosto poudarja, da gre za nelegalno dejavnost usmerjeno proti civilnim tarčam. Tudi definicije vstajništva vsebujejo moralno-legalistično noto, a je ta bolj prikrita.
2. Definicije vstajništvo opredelijo predvsem v vojaških ali kvečjemu političnih pojmih,

---

¹ Oxford English Dictionary Online, dostopno prek: <http://www.oed.com/worddefinition/insurgent> (14. september 2015).

² International Terrorism and Security Research Group: Differences between Terrorism and Insurgency. Dostopno prek: <http://www.terrorism-research.com/insurgency/> (17. september 2015).

gre za upornike proti postavljeni oblasti, a nikjer se ne omenja vzrokov, legitimnosti oblast proti kateri se borijo ali asimetričnosti boja.

Sodelavci Raziskovalnega inštituta za nacionalno obrambo ZDA (*RAND*) ugotavljajo, da so meje med konceptoma vstajništva in terorizma v praksi veliko bolj zabrisane, saj se mnoge vstajniške skupine poslužujejo terorističnih taktik. Skupine, ki ustrezajo (so ustrezale) definiciji vstajništva, a so hkrati uvrščene na seznam 'tujih terorističnih organizacij' ameriškega zunanjega ministrstva so med drugim: Tamilski Tigri, Komunistična partija Filipinov, Hezbollah, PKK in Kolumbijski FARC (Rosenau 2007, 2–3). Kot vidimo, gre v vseh omenjenih primerih za levičarske organizacije s socialitično-komunistično ideologijo, uperjeno proti ameriškim političnim in ekonomskim interesom, kar pojasnjuje njihovo vključitev na seznam bolje kot njihova domnevno teroristična aktivnost. Kljub jasnim definicijam zgoraj omenjenih avtorjev, vidimo, da je v praksi ločnica pogosto zabrisana in upognjena v skladu s politično-ekonomskimi interesi države.

2.2.2 PROTIVSTAJNIŠTVO

Kilcullen (2010, 1) definira protivstajništvo kot: "vojaške, paravojaške, politične, ekonomske, psihološke in državljanske [civic] akcije vlade, ki se na ta način spopada z vstajništvom." Že v tej osnovni, minimalistični definiciji vidimo, da tako kot vstajništvo ni zgolj vojaški fenomen, tudi protivstajništvo vsebuje pomembne ne-vojaške komponente, zlasti politično-ekonomsko.

Galula (2006, 1) na bolj originalen način definira tako vstajništvo kot protivstajništvo. Kot sinonim za vstajništvo uporablja pojem 'revolucionarna vojna', ki jo razume predvsem kot notranji konflikt, katerega namen je bodisi pridobitev oblasti, ali odcepitev (tu eksplicitno omenja Kurde). Iz te definicije je jasno, da Galula revolucijo razume zgolj kot politični prevrat (prevzem oblasti), ne pa kot temeljito spremembo politično-ekonomskega sistema. Galula dalje meni, da protivstajništvo ne obstaja brez vstajništva in da ga ni mogoče definirati izven tega razmerja. Kakršnakoli *a priori* definicija protivstajništva je torej zanj nesmiselna. Kot bom pokazal v nalogi neučinkovita protivstajniška strategija samo krepi vstajniška

gibanja. Lewis (2008, 36–7) gre še dlje, saj opozarja na političnost vsake definicije vstajništva in protivstajništva. Tako je politični in vojaški angažma (ter mobilizacija javne podpore za ta angažma) odvisna od tega, kako nekaj definiramo: kaj je legitimno in nelegitimno, legalno in ilegalno, zmerno in ekstremno, in seveda kdo je borce za svobodo in kdo terorist, kdo osvoboditelj in kdo okupator ter kdo kolaborant - pojmi in dileme, ki jih Slovenci dobro poznamo iz naše polpretekle zgodovine.

Kot nam kažejo zgornje definicije vstajništva in protivstajništva, gre za politično zelo spolzek teren, na kar opozarja večina avtorjev. Vendar hkrati pogosto spregledajo, da vstajništvo in protivstajništvo nimata korenin v in se ne odvijata zgolj na političnem terenu, ampak tudi na ekonomskem. V diplomski nalogi bom analiziral vstajništvo in protivstajništvo, pri čemer se bom osredotočil na razumevanje politične in ekonomske ureditve vstajniških gibanj. Vzroki in posledice vstajništva so namreč politični in ekonomski, medtem ko je njihova manifestacija vojaški konflikt. Z drugimi besedami, zanimala me bo ekonomska in politična dimenzija vstajniških konfliktov. Izhajal bom iz ugotovitve, da se zahodne sile (tukaj imam v mislih predvsem članice NATO-a) preveč osredotočajo na vojaški vidik konflikta, neozirajoč se na njegov politično-ekonomski izvor in potencialne rešitve. V nadaljevanju nekaj besed namenim načinu, na katerega se bom lotil proučevanja.

2.2.3 VOJAŠKI, POLITIČNI IN EKONOMSKI KONFLIKT

Ko bom govoril o vojaški plati konflikta, vojaških strategijah, vojaških protivstajniških taktikah in tako dalje, bom s tem dejansko mislil poleg vojaškega še nivo policije. Govora bo torej o oboroženem konfliktu od najvišje (vojaške) do najnižje točke eskalacije (policijske). Ta aspekt bo zajemal vse ukrepe vojske in policije državne oblasti ter ustrezne, bolj ali manj razvite, zrcalne institucije vstajniških projektov. Taka zastavitev se mi zdi smiselna, ker sta vojska in policija strukturno sorodni organizaciji: represivno-varnostna državna aparata, ki si skupaj lastita monopol nad uporabo sile v določeni državi. Nominalno je sicer vojska namenjena obrambi pred zunanjim sovražnikom, vendar v razmerah aktivne vstaje de fakto postane zadnja instanca, ki zagotavlja vlado državnih institucij in pogosto skrbi za vpeljavo tudi politično-ekonomskih politik. Odvisno od intenzivnosti vstaje, od njene razširjenosti in stopnje nasilja, se državna oblast odloča med uporabo policije in vojske. Uporabi jih lahko za

zelo podobne naloge — direktne akcije, nadzor prebivalstva, zagotavljanje varnosti pomembnih oseb in institucij in tako dalje. V veliko državah predvsem tretjega sveta še dandanes vojska opravlja obe funkciji. Enako vstajniške organizacije po večini nimajo strukturno ločenih organov za opravljanje vojaških in policijskih nalog. Te naloge so razdeljene med različne nivoje istih organizacij, velikokrat rotirajo, do neke mere pa jih vedno opravljajo vsi pripadniki, ki nosijo orožje.

Kar se tiče političnih in ekonomskih plati konflikta spet prihaja do določene konflacije pojmov, nenazadnje bom metodološko izhajal iz kritike politične ekonomije, eden izmed dosežkov katere je ravno utemeljitev političnosti ekonomije. Zato bom, ko bom govoril o političnih in ekonomskih ukrepih, strategijah, politikah imel v mislih ekonomijo in politiko v ožjem, Webrovskem smislu. Ekonomijo zgolj kot, kar so pri Marxu, produktivne sile, politiko pa zgolj kot državo in eksplicitno politične institucije. Pri obojem gre bolj za opis konkretnih pojavnih oblik, ves čas zavedajoč se, da so strukturno prepletene, kar bo upoštevala tudi analiza. Tu gre samo za poimenovanje. Na primer ekonomski ukrepi države bodo tako zagotavljanje materialne blaginje, zagotavljanje delovnih mest in tako naprej. S politični ukrepi bom imel v mislih dajanje raznih pravic, koncesij delom prebivalstva. Delitev se ponovi na strani vstajnika. Tudi tam je cilj prek širokega spektra ukrepov, taktik zagotoviti uspešno delovanje tako lastne organizacije, kot morebitne družbe na ozemlju, ki ga kontrolirajo.

3 METODOLOGIJA

Teoretsko bom torej izhajal iz (kritike) politične ekonomije. Gre za teoretski pristop k ekonomski znanosti, ki ga je razvil Karl Marx predvsem v *Kapitalu* in *Očrtih* h kritiki politične ekonomije. Marx se v omenjenih delih spopade z dogmami klasičnih ekonomistov, kot so Adam Smith in David Ricardo. Temeljna premisa Marxovega pristopa in njegov ključni očitek klasičnim ekonomistom je, da je potrebno ekonomijo misliti v družbenopolitičnem kontekstu. Ekonomija ni precizna znanost, ki se lahko z uporabo naravoslovnih znanstvenih metod izmuzne družbeni realnosti v katero je vpeta. Kritični

politično-ekonomski pristopi, ki izhajajo iz marksizma in drugih teorij, ki nasprotujejo (neo)klasičnim teoretskim pristopom (pogosto jih skupaj označujejo za heterodoksne pristope), vsebujejo določeno občutljivost za družbeno-ekonomske neenakosti in nepravilnosti ter za razliko od večine pristopov v uporabi v ekonomski in obramboslovni stroki, zavzamejo aktivno, družbeno angažirano držo uperjeno v pozitivno spremembo sistema. Najprej bom analiziral trenutno prevladujoče pristope, ki izhajajo iz načel neoklasične ekonomije, zatem pa še bolj heterodoksne pristope k analizi vstajništva, ki so bližje marksizmu, keynesianizmu, svetovno-sistemski teoriji (Wallerstein, Amin) in post-kolonialnim pristopom. Metodološko naloga temelji na analizi sekundarnih virov in primerjalni analizi treh primerov: IS, Hezbolaha in PKK.

4 POLITIČNO-EKONOMSKI KONFLIKT

Preden se lotimo študije primerov, je koristno poznati osnovne teoretske pristope k vstajništvu in protivstajništvu, ki so jih razvili avtorji, ki so se s temi temami ukvarjali pred nami. Seveda je na tem mestu nemogoče podati izčrpno analizo vsakega pristopa, zato naj to poglavje služi predvsem kot pregled politično-ekonomskih pristopov k analizi vstajništva in protivstajništva, ki nam bo kasneje pomagal pri študijah primerov. Najprej bom povezel temeljne prispevke neoklasične ekonomske teorije k študiji vstajništva in protivstajništva, nato analiziral keynesianske in marksistične kritike le-te in alternativno razumevanje vstajništva in protivstajništva, ki ga ponujajo. Poglavje bom končal z analizo protivstajniških teorij in praks.

4.1 NEOKLASIČNA EKONOMSKA TEORIJA IN VSTAJNIŠTVO

Neoklasična ekonomska teorija problem vstajništva obravnava na dva načina. Prvi je ta, da ga sploh ne obravnava, ampak ga razume kot izključno politični fenomen in prepušča drugim vedam. Ta način ob 'ekonomizaciji' (vsiljevanje pozitivistične teorije, modeliranja in matematičnih metod verifikacije) družbenih ved vse bolj izumira, saj neoklasični ekonomisti

menijo, da lahko prav vse pojasnimo s preprostimi modeli in razložimo s pomočjo osnovnih predpostavk ponudbe, povpraševanja in delovanja trga.

Drugi način je, da gleda na vstajnike skozi prizmo ekonomskih interesov. Tako intuitivno razumejo vstajništvo kot radikalno ponudbo na trgu političnih ideologij in gibanj. Ponudba vstajništva ne more obstajati brez povpraševanja - to je podpore dela prebivalstva, ki želi zrušiti vlado ali politični sistem. Ponudba (vstajniška gibanja) in povpraševanje (podpora tem gibanjem) sta vedno v ravnovesju in določata ceno vstajništva (posameznikovo pripravljenost sprejeti tveganje in se pridružiti vstajnikom). Vstajniki, trdi neoklasična teorija, oportunistično sodelujejo pri političnem prevratu, zato da bi se po njem okoristili. Pri tem niso nič drugačni od potrošnikov ali investitorjev, ki optimirajo svoje pozicije. Berman in drugi (2009) analizirajo odnos med brezposelnostjo in političnim nasiljem, ki se kaže v vstajniških praksah v Afganistanu, Iraku in Filipinih. Avtorji uporabljajo neoklasični ekonomski pristop, ki je osnovan na teoriji oportunitetnih stroškov in vstajništvo razume kot ekonomsko dejavnost, v katero posameznik investira čas, trud, veščine. Berman in drugi (prav tam, 2) vstajništvo označijo za 'low-skill' poklic, za katerega posameznik ne potrebuje visoke izobrazbe ali mnogo veščin. Glavna investicija je čas, ki ga posameznik investira v urjenje in sodelovanje v vstajniškem gibanju. Gre za tvegano investicijo, ki pa zaradi svoje tveganosti omogoča visoke koristi v primeru preživetja posameznika in zmage vstajnikov - koristi, ki bi bile sicer nedosegljive skozi legalne kanale kariernega napredovanja za posameznike s takšno nizko stopnjo izobrazbe in veščin.

4.1.1 TEORIJA IGER IN VSTAJNIŠTVO

Neoklasični pristop do skrajnega formalizma in abstrakcije privedejo marginalisti in teoretiki iger, ki družbene fenomene povsem izolirajo od njihovega konteksta in jih analizirajo v obliki poenostavljenih modelov. Beckerjeva (1968) ekonomska analiza vstajništva je v bistvu aplikacija teorije iger na kriminaliteto.³ Beckerjev model sestoji iz posameznika (v originalu potencialnega delinkventa, pri Beckerju potencialnega vstajnika), ki se odloča med dvema

---

³ Mnogo avtorjev, ki so blizu neoklasični ekonomski teoriji, vstajništvo *a priori* razume kot ilegalno dejavnost. Palma (2015), na primer, eksplicitno povezuje vstajništvo z mednarodnim organiziranim kriminalom. Ne trdim, da te povezave ne obstajajo, vendar se moramo zavedati, da že retorična gesta, ki poveže vstajništvo s kriminalom (pa četudi v obliki raziskovalnega vprašanja) na diskurzivnem nivoju delegitimizira vstajništvo.

izbirama: delom in vstajništvom. Težava Beckerjevega modela je, da je bil v svoji prvi izpeljavi redukcionističen, saj je upošteval le kratkoročne pričakovane ekonomske dobitke, v revidirani verziji pa je Becker poskušal vključiti tudi druge dejavnike, kot so socialno okolje (družina, prijatelji), tveganje, odnos do nasilja, itd. Izkazalo se je, da je teh dodatnih dejavnikov preveč da bi bil model še vzdržen, kar je lekcija za vse, ki menijo, da je možno s kvantitativnim pristopom meriti (ali še huje - predvideti tveganje vstajništva).

4.2 KEYNESIANIZEM IN MARKSIZEM

Keynesianizem in marksizem sta ekonomski teoriji, ki ne pristajata na neoklasično interpretacijo vstajništva. Med drugim je mogoče neoklasikom očitati sledeče zmote in pomanjkljivosti pri analizi vstajništva in protivstajništva:

1. Redukcionistični pristop, ki kompleksno ekonomsko realnost zvede na model parih Robinsonov, ki izvajajo ekonomske transakcije.
2. Potencialni vstajniki (in protivstajniki) so *homo economicusi*, ki ravnaajo v skladu s svojimi racionalnimi sebičnimi interesi in ne na podlagi identitete ali čustev. Boj za družbene spremembe, ekonomsko enakost, za priznanje, zaradi izgube bližnjih, izgubljene časti, itd. so torej po neoklasični teoriji lažni razlogi, saj gre za ekonomske interese.
3. Neoklasiki se ne vprašajo zakaj do vstajništva pride, kje so razlogi in kaj menijo vstajniki — na vsa ta vprašanja odgovarjajo z isto mantro: tržne zakonitosti. Revščina, družbeno-ekonomske neenakosti, represija, pomanjkanje priložnosti, nacionalistična ali religiozna radikalizacija zanje ne igrajo nobene vloge.

Na teh kritikah sta osnovan keynesianki in marksistični pristop k vstajništvu in protivstajništvu. Keynesianizem vzroke vidi v nepravični končni razdelitvi ekonomskih nagrad, vstajništvo kot gibanje z namenom odprave teh nepravičnosti v okviru obstoječega sistema, protivstajništvo pa kot posledico spodletelega dialoga v industrijskih odnosih. Marksizem vzroke vidi v razrednih nasprotjih temelječih na nepravični začetni razdelitvi

produkcijskih sredstev, vstajništvo kot gibanje z namenom odprave nepravilnosti z strmoglavljenjem obstoječega sistema in gradnjo politično-ekonomske alternative, protivstajništvo pa kot politiko države, ki deluje v skladu z interesi kapitala. V nadaljevanju obravnavam dva keynesianska in dva marksistična pristopa k razumevanju vstajništva in protivstajništva, na katera se nato navežem v študijah primerov.

4.2.1 VSTAJNIŠTVO IN EKONOMSKA NEENAKOST

Eden najpomembnejših tekstov na področju razumevanja vstajništva in protivstajništva v politično-ekonomskem smislu, je članek Mullerja in Seligsona (1987) z naslovom Neenakost in vstajništvo (*Inequality and insurgency*), v katerem obravnavata predvsem vstajništvo v ruralnem kontekstu (prevladujoč tip vstajništva v 80-ih) in analizirata kako neenakosti pri (re)distribuciji poljedeljske zemlje vpliva na vznik in razvoj vstajništva. Avtorja zagovarjata idejo, da je ekonomska neenakost nujen, a ne zadosten pogoj za začetek vstajništva. Z drugimi besedami: je vzrok (pri čemer lahko obstajajo tudi drugi vzroki), ne pa povod. Nestrinjanje in nezadovoljstvo z neenakostjo se lahko izrazi na več načinov (na primer skozi mirni protest, če ga politični režim dopušča). Muller in Seligson (1987, 80) med glavne dejavnike, ki vplivajo na to, ali se bo nezadovoljstvo z razmerami neenakosti razraslo v vstajništvo, navajata: "represivnost režima, uporaba prisilnih mehanizmov s strani vlade, intenzivnost separatističnih emocij in nivo ekonomskega razvoja". Morda najbolj intriganten je zadnji dejavnik, saj višja raven ekonomskega razvoja (ob isti stopnji neenakosti) pomeni večjo verjetnost vstajništva, kot nižja raven. Avtorja tu kot glavni dejavnik izpostavljata problem nerazvite infrastrukture, ki kot rezultat nizkega ekonomskega standarda, predstavlja logistični problem za mobilizacijo ruralnega prebivalstva in formacijo vstajništva.

Fearon (2008) ne analizira le verjetnosti pojava vstajništva v odvisnosti do ekonomske neenakosti, ampak tudi intenziteto vstajništva. Pri tem zagovarja model, ki predvideva, da se bo vstajniško nasilje povečalo s porastom neenakosti, saj bodo relativno revnejši vstajniki videli večjo korist v ekspropriaciji relativno bogatejših višjih slojev. Buhaug in drugi (2011) izpostavljajo regionalni pristop pri proučevanju vzročno-posledične zveze med neenakostjo in vstajništvom ter kritizirajo posplošene analize v stilu: 'v Libanonu je vstajništvo bolj verjetno, kot v Jordaniji'. Avtorji poudarjajo dinamike znotraj nacionalnih držav, predvsem

odnos med centrom in periferijo. Po njihovem mnenju (in to je oprto na empirične raziskave), je bolj verjetno, da bodo oboroženi konflikti izbruhnili v regijah ne le z nizkim prihodkom in BDP na prebivalca, ampak predvsem tam, kjer življenjski standard močno odstopa od nacionalnega povprečja. Tako je neglede na vse ostale dejavnike (etnično in religijsko demografiko, klansko pripadnost, naravne vire itd.) razumljivo zakaj je upor najprej izbruhnil v čečenski republiki ob razpadu Sovjetske zveze (najrevnejša zvezna enota v Sovjetski zvezi), libijski provinci Cyrenaica (z nafto bogata, a ekonomsko siromašna regija podložna klanom iz Tripolitanije) in v iraški provinci Anbar (kjer so večinsko prebivalstvo bili zatirani suniti, a ki je tudi ena najrevnejših iraških provinc).

4.2.2 VSTAJNIŠTVO KOT POSLEDICA DISKRIMINACIJE, BREZPOSELNOSTI IN REVŠČINE

Avtorji, ki (ne nujno eksplicitno) izhajajo iz bolj kritičnih politično-ekonomskih teorij, vstajništva ne vidijo toliko kot pragmatično odločitev posameznika, kar je značilno za neoklasične ekonomiste. Avtorji, ki jih obravnavam v nadaljevanju, vstajništvo razumejo predvsem kot kolektivno odločitev neke družbene skupine (etnična manjšina, revni, brezposelni), ki je vanjo potisnjena zaradi politično-ekonomskih razmer v katerih živi.

Berman in drugi (2009) na podlagi empiričnih raziskav trdijo, da ustvarjanje delovnih mest za brezposelne in ljudje v nevarnosti, da bodo postali brezposelni, najbolj zmanjša tveganje, da se bodo ti ljudje odločili za vstajništvo. Gre torej za pozitivno korelacijo med zmanjševanjem brezposelnosti in zmanjševanjem tveganja vstajništva. Obstaja pa tudi zanimiv nasproten argument, ki kaže na negativno korelacijo. Če vlada (oziroma katerikoli drugi subjekt, ki izvaja protivstajništvo), ustvarja delovna mesta s tem, da ljudi zaposluje v funkciji izvajanja protivstajništva, potem ima to lahko paradoksalno negativen vpliv in lahko poveča brezposelnost. Konkreten primer je vzpostavljanje kontrolnih točk in zaposlovanje stražarjev. Čeprav lahko ta ukrep kratkoročno zmanjša brezposelnost, ima lahko vzpostavitev kontrolnih točk negativen vpliv na tranzit blaga in posledično na trgovinsko dejavnost, kar lahko dolgoročno poveča brezposelnost (Berman in drugi 2009, 2-3).

Piazza (2011) tako meni, da je ekonomska diskriminacija manjšin eden najpomembnejših

dejavnikov, ki vodijo k vzniku vstajništva. Pri tem je njegov pristop podoben regionalnemu fokusu že prej omenjenih Buhaug in drugi (2011), saj so etnične in verske manjšine pogosto skoncentrirane v določeni regiji oziroma na določenem delu ozemlja države. Do in Iyer (2010) v svoji analizi vstajništva v Nepalju med 1996-2006 združita oba omenjena vidika, in ugotavljata, da je v tem obdobju za posledicami konflikta umrlo neprimerno več ljudi v določenih, pretežno manj razvitih in revnejših regijah. Piazza (2007) v zgodnejši študiji ugotavlja, da na vznik vstajništva ne vpliva le nizka raven ekonomskega razvoja, ampak tudi počasen ekonomski razvoj in pa ekonomski razvoj, ki koristi le peščici (glej razdelek o teoriji osiromašujoče modernizacije v nadaljevanju). Na tem mestu velja omeniti teorije vstajništva, ki izhajajo iz konstruktivistične teorije družbene realnosti (neoklasični teoretiki, marksisti in keynesianci so si vsaj v tem enotni; vsi so namreč realisti). Te teorije vznik vstajništva pojasnjujejo ne le z politično-ekonomsko realnostjo, ampak s percepcijo te realnosti s strani družbenih skupin. Zanje realnost ni objektivna in dana, ampak subjektivna in družbeno konstruirana (Berger, Luckmann in Zifonun). Bolj konkretno to pomeni, da je lahko določena skupina, četudi živi objektivno bolje od druge skupine, bolj nagnjena k vstajništvu, ker svoj položaj ocenjuje za slabši.

4.2.3 TEORIJA OSIROMAŠUJOČE MODERNIZACIJE

Immiserizing modernization theory lahko v slovenščino prevedemo (sicer precej nerodno) kot teorija osiromašujoče modernizacije. Gre za staro ekonomsko teorijo, ki jo je razvil Olson (1963), revitalizirali in aplicirali na druga področja pa so jo v 80-ih. Olson trdi, da se ob hitri gospodarski rasti lahko pojavijo neravnovesja, ki lahko privedejo do družbene nestabilnosti in političnega nasilja. Prvi razlog je, da cene rastejo hitreje kot plače, zato so lahko kratkoročni učinki modernizacije negativni (zmanjšana kupna moč, ki prizadane najbolj ljudi z nizkimi dohodki), čeprav so dolgoročni pozitivni. Drugi razlog je, da ob gospodarski rasti, ki vsaj deloma temelji na tehnološki modernizaciji, postajajo nizko kvalificirani fizični delavci vse bolj odvečni, saj jih nadomeščajo stroji in mehanizacija, kar lahko privede do njihovega odpuščanja. V skladu s tem, politično nasilje vznikne kot odgovor na ta neravnovesja.

Tu je potrebno poudariti, da je ekonomski pristop k analizi vpliva modernizacije na vstajništvo (ali terorizem) relevanten predvsem v zahodnih družbah, saj ima modernizacija v

nezahodnih družbah tudi pomembne politične in kulturne posledice. Upal bi si celo trditi, da te posledice pretehtajo nad morebitnimi ekonomskimi pridobitvami. To se je namreč pokazalo na primeru okupacijskih režimov, ki so bili kljub temu, da so temeljili na izboljšanju ekonomsko-socialnih razmer, izredno nepriljubljeni, saj so domačini prezirali kulturo in politično ideologijo administratorjev. Nenazadnje se je to zgodilo tudi Američanom, ki so želeli izvoziti demokracijo, kapitalizem in zahodne kulturne norme v Irak in Afganistan. Veliko bolj previdni so v svoji neo-kolonialni protivstajniški doktrini Rusi, ki v Čečeniji poudarjajo tradicionalne vrednote, ki povezujejo ruski in čečenski narod (družina, vera, tradicija, domovina, čast).

Caruso and Schneider (2011, S38) navajata zanimivo dejstvo, da v Zahodni Evropi obstaja pozitivna korelacija med izobrazbo in življenjskim standardom ter teroristično aktivnostjo. Za preostale dele sveta teh podatkov nimamo.

4.2.4 ALTERNATIVNI POLITIČNO-EKONOMSKI SISTEM

V strokovni literaturi prevladujejo analize vstajništva kot *boja proti* nečemu (režimu, zatiranju, diskriminaciji, slabemu ekonomskemu položaju, revščini, ipd.). Vstajništvo pa pogosto pomeni tudi (ali celo predvsem) boj za alternativen politično-ekonomski sistem. Tako se boljševiki niso borili le proti kapitalizmu, ampak tudi in predvsem za komunizem kot alternativni politično-ekonomski sistem. Prav tako se avtohtone indijanske manjšine v Latinski Ameriki, denimo Zapatisti, ne borijo le proti ekonomskemu (neenaka razdelitev zemlje in privatna posest) in političnemu sistemu (skorumpirana in odtujena posredna strankarska demokracija), ampak postavljajo svoje pozitivne zahteve: enakomerna razdelitev zemlje in kolektivno, združno poljedelstvo, neposredna deliberativna demokracija svetov. Berman, Shapiro in Felner (2008) analizirajo, kako so Talibani v Afganistanu uspeli osvojiti srca in zavest (*hearts and minds*) ljudi ne le skozi ideologijo, versko indoktrinacijo in politično strategijo (izogibanje civilnih žrtev), ampak tudi in predvsem z ekonomskimi ukrepi — vzpostavitev alternativne mreže socialnih institucij, ki se je izkazala za bolj učinkovito od tiste, ki jo je obvladovala centralna oblast.

Kot je mogoče razbrati iz zgornjih primerov ni nobenega avtomatizma glede politične

usmerjenosti vstajniških projektov. Lahko so družbeno progresivni; izhajajoč iz levičarske politične tradicije marksizma ali anarhizma in tudi liberalizma, v pogojih izrazito konzervativne, avtokratske ali kolonialne (v tem primeru je močan faktor ideja samostojnosti, nacionalne osvoboditve) centralne oblasti. Na drugi strani pa imamo konzervativne vstaje, osnovane na idejah rasne, etnične ali religijske pripadnosti. Posebej zadnje so velikokrat upor proti procesu globalizacije in z njim povezane ekonomske eksploatacije ter razpadanje tradicionalnih kulturnih norm, katerega negativne učinke doživljajo. Opozoriti je potrebno, da so mnogokrat vstajniški projekti hibridne, konfliktne in vsekakor kompleksne celote, ki lahko kombinirajo elemente širom političnega spektra. Veliko antikolonialnih vstaj tako kombinira elemente nacionalizma, antiimperializma in socializma. Dober primer so tudi različni vstajniški projekti v Južni ameriki po drugi svetovni vojni, ki so v nominalno socialistične politične projekte vključevali močno religijsko pripadnost tamkajšnjih populacij na način poskusa redefinicije vsebine religije. Zato je teoretsko smiselno politično usmerjenost vstaj kategorizirati ne samo po idejnih izhodiščih, ampak predvsem po političnih, ekonomskih in socialnih učinkih, ki jih proizvajajo.

4.2.5 CENTER IN PERIFERIJA

Kot zadnjo teorijo v intelektualni tradiciji marksizma in keynesianizma obravnavam Wallersteinovo teorijo svetovnih sistemov ter njegov konceptualni dvojec center in periferija, s katerim lahko po mojem mnenju najbolje pojasnimo nastanek vstajniških gibanj.

Izhajajoč iz kritike politične ekonomije in teorije svetovnih sistemov se bom najprej posvetil materialni podstati modernih konfliktov; ekonomskim odnosom in interesom, ki jih spremljajo. Vojna je nadaljevanje politike z drugimi sredstvi. Na politične usmeritve držav v kapitalizmu pa v veliki meri vplivajo interesi kapitala. Direktno prek lobijev, donacij političnim kampanijam, strukturno pa preko ustvarjanja profita, ki ga lahko državni aparat obdavči in se z njim financira. Državni aparat bo torej v praksi ščitil in uveljavljal interese domačih podjetij, tako napram delavcem znotraj države, kot tudi proti drugim državam, podjetjem, organizacijam v mednarodnem okolju.

Na tej točki je potrebno izpostaviti, da imajo državne oblasti do neke mere tudi samostojno

agendo uveljavljanja svoje pozicije v mednarodnem okolju, političnega kalkuliranja itd. Kjer jih žene moč, prestiž, nacionalna varnost, tako v obliki osebnih prepričanj političnih elit, kot v obliki vztrajne idejne kulture različnih institucij. Poleg tega morajo državne oblasti upoštevati tudi različne vojaške, ekonomske in politične omejitve pri svojem delovanju. Skratka, ne gre za čisto mehanicističen odnos *podjetja želijo, država stori*, ampak lahko na neko daljše obdobje opazujemo prevladujočo mero konflacije med interesi podjetij in delovanjem oblasti.

Kot pokaže Wallerstein (2006, 39) je svet razdeljen na center in periferijo, ki sta v ekonomskem razmerju od katerega ima korist prvi. Zgodovinsko prek kolonialnih, danes pa prek post in neokolonialnih aranžmajev (tu govorim o formalno neodvisnih državah periferije, ki pa so ekonomsko podrejene in izkoriščane s strani centra) prihaja do gibanja presežne vrednosti iz periferije v center. Vstajniška gibanja niso vedno (pogosto pa) eksplicitno nasprotna temu procesu, praviloma pa škodljivi družbeni učinki, ki jih ta povzroča, predstavljajo enega izmed ključnih problemov v lokalnem okolju, v odgovor na katerega so ta gibanja sploh nastala in s pomočjo katerih mobilizirajo podporo pri lokalnem prebivalstvu. S škodljivimi učinki imam v mislih ekonomsko, družbeno in okoljsko opustošenje, ki jih tovrstni aranžmaji povzročajo; multinacionalke v perifernih državah ne plačajo skoraj nič davkov, lokalnemu prebivalstvu plačujejo mizerne plače, podpirajo skorumpirane politične režime, pogosto v obliki vojaških diktatur, onesnažujejo okolje. Veliko držav periferije je poleg tega ujetih še v zgodovinsko politično vsiljen dolg, katerega popolno odplačilo je nerealistično.

Vstajniška gibanja torej zavedno ali nezavedno zarežejo v ta proces. Za potrebe lastnega delovanja in tudi za potrebe pridobivanja podpore med prebivalstvom, poskušajo prekiniti in preusmeriti tok presežne vrednosti, ki se odliva iz države. To ogroža profitno stopnjo v podjetjih centralnih držav. Prek razmerij opisanih zgoraj pritiskajo na državno oblast, da zaščiti njihove interese. Če imajo politične elite, ki kontrolirajo državni aparat, možnost interes in ugodne okoliščine lahko intervenirajo na različne načine: z ekonomskimi, političnimi ali vojaškimi sankcijami. Zadnje lahko nadalje varirajo po intenziteti. Lahko gre samo za napotitev številčno majhne skupine vojaških inštruktorjev, ki nato usposablajo njihovim interesom naklonjene akterje. Lahko gre za taktično ali strateško bombardiranje. Zadnja instanca je posredovanje kopenskih sil, spet lahko v minimalnem ali maksimalnem številu. Primer slednjega je posredovanje francoske vojske v Maliju leta 2013. Ta je

posredovala šele, ko so bila neposredno ogrožena lokalna francoska podjetja.

4.3 PROTIVSTAJNIŠTVO

4.3.1 KONTEKST

Najprej naj razčistim, da se v tem poglavju postavljam na perspektivo protivstajništva. Protivstajniško strategijo opredeljujem v pozitivnih terminih v kolikor izpolni svoje osnovno poslanstvo: ohraniti obstoj centralne oblasti in premagati vstajništvo, ne glede na ekonomske dobrobiti ali socialno in politično emancipacijo ali regresijo, ki je ali pa ni posledica teh aktivnosti. Kot se bo pokazalo sta materialna dobrobit prebivalcev in stabilna centralna oblast povezana, ni pa tukaj nobenega avtomatizma, lahko je tudi obratno. Kar se tiče političnih pravic, svoboščin, je položaj v državi po uspešni protivstajniški kampaniji praviloma slabši, kot je bil prej. Ukrepi nadzora populacije, ki ciljajo na vstajnike, praviloma ne morejo biti učinkoviti brez znižanja kvalitete bivanja vseh.

Lahko bi rekli, da je zgodovina protivstajništva zgodovina propadlih vojaških protivstajniških projektov. Razen nekaj izjem skoraj vse dosedanje odzive na vstajništvo zaznamuje prevelika uporaba sile in preveliko zanašanje na vojaško-policijske ukrepe, skupaj z delno ali popolno odsotnostjo političnih in ekonomskih ukrepov. Tudi če so bile protivstajniške sile uspešne so bile kljub in ne zaradi uporabe takih strategij, ampak kot posledica drugih, velikokrat zunanjih vzrokov.

Ti neuspehi so k delu spodbudili prve teoretike protivstajništva, ki že od samega začetka skoraj enotno kritizirajo nasilen in zagovarjajo celovit pristop, torej pristop upoštevajoč tako vojaške kot politično-ekonomske dejavnike. Zgodovinsko niso bila ta priporočila skoraj nikoli upoštevana. Obseg materiala za podrobnejšo analizo primerov in vzrokov takih politik je preobsežen, zato se bom osredotočil na sodobnost.

4.3.2 VZROKI DOMINACIJE VOJAŠKIH UKREPOV

Kljub temu, da tudi sodobne teorije avtorjev protivstajništva eksplicitno govorijo drugače, se vojaške organizacije po svetu soočene z vstajništvom še danes poslužujejo pretežno vojaško-policijskih ukrepov. V nadaljevanju bom poskušal predstaviti zakaj.

Kot trdim v prejšnjem poglavju so protivstajniški vojaški projekti usmerjeni predvsem v uničenje akterjev, ki ogrožajo črpanje profita in zagotavljanje varnega okolja v katerem lahko to črpanje poteka. Delujoče politične institucije in lokalna ekonomija za to nista pogoj, kar lahko opazujemo v več državah v Afriki, kjer sredi popolnega družbenega kaosa nemoteno poteka ekstrakcija naravnih resursov s strani multinacionalk, katerih obrate varujejo privatne varnostne službe ali lokalne milice. Grajenje političnih in ekonomskih institucij, katerih namen je izboljšanje kvalitete bivanja lokalnih prebivalcev je tako zgolj sredstvo ustvarjanja varnega okolja.

Nadalje ekonomska pomoč ne prihaja v obliki produkcijskih sredstev, s katerimi bi lahko lokalni prebivalci samostojno razpolagali in imeli od njih koristi, ampak v dveh oblikah.

V obliki različnih projektov, ki jih državna oblast protivstajnika da kot koncesije svojim podjetjem. Lahko gre za kratkoročne ali dolgoročne projekte, v vsakem primeru izvajalec maksimizira profit na račun enega ali več naslednjih načinov: slabih plač lokalnih delavcev (če jih sploh zaposli in ne pripelje svojih), slabe kakovosti storitev, ekstrakcija naravnih resursov, nizki ali neobstoječi davki ali celo subvencije, onesnaževanje okolja. Pogosto pride tudi do problemov vključevanja lokalnega prebivalstva v načrtovanje teh projektov ampak o tem več kasneje.

Druga oblika je direktna materialna pomoč v obliki dobrin kot so hrana, zdravila itd. — humanitarna pomoč. Ta lahko ima pozitivno vlogo kratkoročnega zmanjšanja primankljaja teh dobrin, dolgoročno pa vodi v ekonomsko odvisnost in predstavlja neljalno konkurenco lokalni proizvodnji — zmanjša incentivo lokalnih ekonomskih akterjev po povečanju proizvodnje.

Nadalje k intervencijam iz enakega razloga maksimizacije profita, tokrat na domačih tleh centralne države, prispevajo proizvajalci oborožitve in ostale vojaške opreme. Najbolj očiten

primer tega so ZDA in njihov skupek več bolj ali manj povezanih podjetij poznanih kot vojaško-industrijski kompleks. Čim bolj je strategija protivstajništva nasilna, vojaška, kinetična, tem več različnega materiala se potroši. Govorim o vsakovrstnem strelivu, bombah, raketah, vojaških vozilih, razna sredstva za zagotovitev podpore delovanja vojske itd. Protivstajniški pristop, ki bi temeljil na minimalni uporabi sile in prevladujočih politično ekonomskih ukrepih, kot ga zagovarjajo moderni teoretiki, je bistveno manj materialno intenziven.

Naslednji razlog za prevladujočo militarizacijo protivstajništva izvira iz organizacijske kulture oboroženih sil, ki izvajajo protivstajništvo. Čeprav so asimetrični konflikti zgodovinsko prevladujoč tip konfliktov v katere so vpletene zahodne države, so v vojaških doktrinah še vedno podreprezentirani in prikazani kot atipični. Vojske so sestavljene, opremljene in izurjene za konvencionalne spopade država na državo, ki bi, čeprav niso verjetni, predstavljali večjo absolutno grožnjo nacionalni varnosti kot asimetrični konflikti. Slednji so zato tretirani kot izjema ali pa kot konvencionalni konflikt samo proti šibkejšemu nasprotniku.

Poleg tega je na politično-ekonomskih ukrepih temelječe protivstajništvo dolgotrajno in zahtevno opravilo, ki praviloma takoj ali pa sploh nikoli ne proizvede rezultatov, s katerimi se meri uspešnost enot in poveljnikov v sodobnih vojaških doktrinah. Ti so število ranjenih in ubitih nasprotnikov, število ranjenih in mrtvih lastnih vojakov, količina zavzetega ozemlja, količina uničenih nasprotnikovih materialnih sredstev itd. Te metrike se bile oblikovane, da kažejo uspešnost v konvencionalnih konfliktih, zato je logično, da jih ni mogoče mehanicistično prenesti v nov kontekst. Vojaški poveljniki na različnih ravneh hierarhije so tako manj motivirani, da bi sledili nevojaškim strategijam.

Še en pomemben razlog katerega sem se na kratko dotaknil že v prejšnjem poglavju so pogosto prisotne kulturne razlike med protivstajnikom in lokalnim prebivalstvom. Te razlike otežujejo komunikacijo, sodelovanje pri različnih ekonomskih in političnih ukrepih ter s tem uveljavitev na teh ukrepih temelječe protivstajniške strategije.

4.3.3 TEORIJE PROTIVSTAJNIŠTVA

V tem delu naloge bom predstavil delo dveh avtorjev protivstajništva v luči v prejšnjem poglavju predstavljenih ekonomskih teorij teorij. Teorije protivstajništva zgodovinsko izhajajo iz potreb državnih oblasti, da uspešno zatrejo vstaje, zato ni čudno, da je bila večina najpomembnejših avtorjev prav v službi oblasti, velikokrat s praktičnim izkustvom tega boja. Gre za teoretike prakse; cilj teorij je pojasniti vzroke in način delovanja vstajniških projektov samo toliko, kot je to potrebno za oblikovanje učinkovitih protiukrepov. Namen njihovih del je podati praktične napotke, politike, strategije za zmago nad nasprotnikom na vseh ravneh vladanja, z od teorije do teorije različnimi fokusi. Za potrebe naloge me bo zanimalo ravno razmerje med vojaškimi in politično ekonomskimi ukrepi.

4.3.3.1 SANTA CRUZ DE MARCENADO

Heuser (2010, 429), v svojem preglednem delo Evolucija strategije kot prvega, ki se je na sistematični način ukvarjal z idejo protivstajništva predstavi Santa Cruza de Marcenada. Leta 1684 rojeni častnik v španski vojski, diplomat in nazadnje guverner enega izmed španskih teritorijev v Afriki, je svojo teorijo boja proti vstajništvu razvijal s stališča vrhovne oblasti na nekem teritoriju, vključujoč vojaške, politične in ekonomske ukrepe. Specifičnost njegove teorije je kontekst evropske kolonialne oblasti na teritorijih s popolnoma drugačnimi kulturni, političnimi in ekonomskimi značilnostmi.

Kot prvi ukrep proti že sami možnosti pojava vstajniških skupin avtor priporoča, da oblast skrbi, da vlada pravično in benevolentno ter tako potencialni vstajnikom ne ponudi dobrih razlogov za upor. Če do njega vseeno pride bo šibkejši. Zagovarjal je, da naj se oblast ne vtika v kulturno plat življenj prebivalcev, sploh če se ta razlikuje od njihove. Dober ukrep zmanjševanja možnosti vstaj je tudi polna zaposlenost, še posebej mladih moških.

Nadalje avtor prepozna načelo, na katerega se zanašajo skoraj vsi vstajniški projekti do danes: čas je na strani vstajnikov; dlje časa kot traja konflikt močnejši postajajo in šibkejša postaja centralna oblast. Le-ta si mora zato prizadevati da upor zatre čimhitreje.

Cilj protivstajništva ne sme biti uničenje sovražnika za vsako ceno ampak njegova subverzija in ponovna vključitev v družbo. Nasprotoval je smrtni kazni; za vodje upora je primerna kazen zapor, ostali pa naj bodo pomiloščeni.

Še en razlog proti prekomerni uporabi sile so mučeniki, ki jih ta lahko ustvari. Posamezniki so lahko bolj nevarni kot mrtve ikone kot pa živi vodje.

V njegovem delu se prvič omenja ukrep obvezne nošnje dokumentov kot element protivstajništva. Na ta način oblast lažje kontrolira gibanje prebivalstva in prej opazi nove posameznike na nekem območju.

Zaključim lahko, da se avtor dobro zaveda pomembnosti politično-ekonomske plati vstajništva. Pravilno ugotovi, da imajo vstajniki praviloma legitime vzroke za svoj obstoj in boj ter zagovarja odpravo teh vzrokov in končanje konflikta na miren način. Ključen je njegov fokus na reintegracijo in ne uničenje vstajnikov.

4.3.3.2 DAVID GALULA

David Galula je bil leta 1919 rojeni častnik v francoski vojski. V svoji zgodnji vojaški karieri je poklicno precej časa preživel na kitajskem in bil tam priča vzponu komunistične partije ter njihovemu boju za oblast, kar je vplivalo na njegovo kasnejše razmišljanje in delovanje. Praktično izkušnjo, katera je konkretizirala razvoj njegove teorije, je doživel v Alžirski osamosvojitveni vojni, kjer je kot stotnik poveljeval 3. četi 45. bataljona francoske kolonialne pehote. V sektorju, ki so ga nadzirale njegove sile je uspešno udejanil svoj pristop, katerega je po vojni popisal v dveh knjigah: *Pacification in Algeria* ter *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*.

V *Counterinsurgency warfare: theory and practice* Galula (2006, 52) opredeli štiri zakone protivstajništva:

1. Cilj vojne je pridobiti podporo prebivalstva, ne pa kontrolirati ozemlje.
2. Večina prebivalstva bo v konfliktu nevtralnega; podporo množic si je mogoče pridobiti s pomočjo aktivne prijateljske manjšine.
3. Podpora prebivalstva je lahko izgubljena. Prebivalstvo mora biti učinkovito zavarovano, da lahko sodeluje brez strahu pred povračilnimi ukrepi nasprotnika.
4. Intenzivnost naporov in obilje sredstev sta bistvena. Protivstajnik mora oboje skoncentrirati na eno območje za drugim.

Protivstajniške sile lahko vedno zberejo zadostno moč da zavzamejo določeno ozemlje,

problem je obdržati to ozemlje. To je možno zgolj s podporo lokalnega prebivalstva. Vstajnik in protivstajnik se bojujeta za to podporo. Protivstajnik je ideološko šibkejši; ima šibkejše moralne in politične vzroke s katerimi bi pridobil prebivalstvo. To mora kompenzirati z močnejšo vojaško-policijsko prezenco in konkretnimi ekonomskimi projekti, ki koristijo prebivalstvu.

Galula postulira, da je večina prebivalstva v konfliktu nevtralnega (2006, 53). Boj za podporo je tako boj za podporo aktivne manjšine. S tem pojmom označi politične, religijske, ekonomske voditelje, avtoritete oziroma drugače vplivne posameznike ali skupine, ki v določenem okolju posedujejo ali konkretno moč (ekonomsko, vojaško itd.) ali pa sposobnost vplivati na mnenje in posledično dejanja širše populacije.

Ta manjšina je ob prevzemu oblasti vstajnikov ali ponižana ali pa kooptirana. Da bi lahko zopet zavzela aktivno vlogo v družbi na strani protivstajnika, jo mora ta fizično zavarovati pred povračilnimi ukrepi vstajnikov. Enako velja za večino prebivalstva. Dokler protivstajnik z konkretnimi dejstvi na terenu (zadostna prisotnost vojaških, policijskih sil, padec nivoja nasilja itd.) ne pokaže, da je sposoben zagotoviti varnost in dolgoročno premagati vstajnike, ga ne bodo podprli ne aktivno ne pasivno. Nič od tega pa ni stalno ali nepovratno; podpora prebivalstva si je tako potrebno ves čas ohranjati.

Prevzem kontrole nad novimi ozemlji mora biti izveden progresivno; najprej pregnati oborožene nasprotnike, nato pridobiti podporo prebivalstva, in navsezadnje okrepiti pozicijo z grajenjem infrastrukture in vzpostavljanjem dolgoročnih razmerij s prebivalstvom. Upoštevajoč četrty zakon mora biti to storjeno v enem območju za drugim, pri čemer prejšnji pacificiran teritorij uporabimo kot osnovo za zavzem naslednjega, sosednjega območja.

Upoštevajoč te zakone Galula (2006, 55) nadalje oblikuje 8 korakov prevzetja kontrole nad določenim območjem, ki ga kontrolirajo vstajniki:

1. Koncentriraj dovolj oboroženih sil, da uničiš ali izženeš glavno telo oboroženih vstajnikov.
2. Odredi za to območje dovolj sil, da preprečiš nasilen povratek vstajnikov. Stacioniraj te sile v zaselkih, vaseh in krajih, kjer živi prebivalstvo.
3. Vzpostavi kontakt s prebivalstvom, kontroliraj njihovo gibanje, da presekaš njihove povezave z gverilci.
4. Uniči lokalno politično organizacijo vstajnikov.

5. Z volitvami vzpostavi nove začasne lokalno oblasti.
6. Preizkusi te oblasti tako da jim dodeliš različne konkretne naloge. Zamenjaj mehke in nesposobne, daj polno podporo aktivnim voditeljem. Organiziraj samoobrambne enote.
7. Grupiraj in izобрази voditelje v nacionalnem političnem gibanju.
8. Premagaj ali zatri zadnje ostanke vstajništva.

Tudi iz teh točk je moč razbrati njegov fokus na politično-ekonomsko dimenzijo konflikta. Vojska in policija sta zgolj sredstvi za zagotavljanje varnega okolja v katerem potem protivstajnik izvaja politične in ekonomske ukrepe. Pomembna je tudi njegova ločnica med vojaškim in političnim delom vstaje. Drugi še bolj kot prvi deluje podtalno, skrit med prebivalstvom. Za njegovo uničenje je potreben predvsem policijski pristop.

Obe teoriji bi lahko povzeli z načelom: cilj je dobiti prebivalstvo na svojo stran, ne uničenje sovražnika. Enako praktično vsi dosedANJI avtorji protivstajništva kritizirajo zanašanje zgolj na vojaške in zagovarjajo uporabo politično-ekonomskih ukrepov.

5 ŠTUDIJE PRIMEROV

Po tem, ko smo se seznanili s teoretskimi okvirji za proučevanje vstajništva in protivstajništva, se posvečamo študijam primerov, kjer bomo teorije aplicirali. V nalogi obravnavam in med seboj primerjam politično in ekonomsko ureditev Islamske države (IS), Hezbolaha in Kurdske delavske stranke (PKK). Na prvi pogled gre za zelo različna vstajniška gibanja in logika izbire primerov ni povsem očitna, zato tu na kratko navajam razloge za izbiro in upravičujem njihovo primerljivost:

1. Ista regija aktivnosti: vsa tri vstajniška gibanja delujejo na področju Bližnjega Vzhoda, oziroma na področju razširjenega Levanta (Irak, Sirija, Libanon ter del Turčije in Irana).
2. Podobni kulturni kontekst: čeprav gre za kulturno heterogeno regijo, si vsa tri gibanja

delijo kulturne značilnosti, med drugim religijo in klanske strukture.

3. Vloga diskriminirane manjšine: v vseh treh primerih so vstajniki diskriminirane manjšine (Kurdi so nepriznana manjšina v Turčiji, člani Hezbolaha pripadajo šiitski manjšini v Libanonu, borci IS pa so večinoma pripadniki sicer diskriminirane sunitske večine v Iraku in Siriji, a tudi pripadniki diskriminirane sunitske manjšine na Zahodu)
4. Uporaba terorizma kot taktike: vsa tri gibanja se poslužujejo terorističnih napadov, kot so: napadi na vojaška oporišča z avti-bombami, uporaba improviziranih protipehotnih eksplozivnih sredstev, ugrabljanje talcev.
5. Religiozno-verska dimenzija: v vseh treh primerih gre za vstajnike, ki pripadajo islamski veroizpovedi, pri čemer je PKK sekularno in nacionalistično, Hezbolah in IS pa sta religiozno motivirani vstajniški gibanji.
6. Politično-ekonomske podobnosti: v vseh treh primerih gre ne le za manjšine podvržene politični diskriminaciji, ampak tudi za ekonomsko marginalizirane, izključene in obubožane prebivalce provinc z nizkim ekonomskim standardom (jugovzhodna Turčija v primeru PKK, provinca Anbar v Iraku v primeru IS in vzhodna Sirija v primeru Hezbolaha).

V študijah primerov vsako od treh vstajniških gibanj na kratko opišem, apliciram prej pojasnjeni ekonomski okvir, predstavim politično-ekonomske vzroke vstajništva in predstavim po eno (proti)vstajniško strategije za vsak primer vstajništva, ki ima pomembno politično-ekonomsko dimenzijo: sekuritizacija, asimetrično vojskovanje, urbano in virtualno vstajništvo.

5.1 PKK

Kurdská delavska stranka, znana kot PKK, je bila ustanovljena leta 1978 in je med leti 1984 in 2013 aktivno vodila vstajo proti turški oblasti v regiji Yarkm (2014). Cilj vstajniških gibanj ni vedno maksimalističen — zmaga in politični prevrat ali nič. Pogosto želijo s pritiskom na vlado doseči koncesije ali priti do kompromisa. PKK je prevečkrat razumljen kot *a priori* separatistično gibanje, vendar je to le v trenutnih razmerah, ko se turška vlada ni pripravljena pogajati o statusu kurdske manjšine v Turčiji in ni pripravljena sprejeti političnih

reform, ki bi pomenile večjo stopnjo kulturne in politične avtonomije Kurdistanu ter večji delež ekonomskih sredstev v proračunski torti Turčije. Tako strategija PKK ni prevzem oblasti v Ankari in morda niti politični prevrat v Diarbakirju, ampak predvsem prisiliti turško vlado k popuščanju njihovim zahtevam. Klasična taktika vstajniških gibanj je, da to poskušajo doseči s povzročanjem škode (cene, ki jo mora vlada plačati za svojo politiko), denimo s terorističnimi napadi, ki opozorijo mednarodno javnost na konflikt, zmanjšajo ugled vlade v mednarodnem političnem prostoru, negativno vplivajo na turizem, povzročijo stroške povezane s poostrenimi varnostnimi ukrepi itd. Bilgel in Karahasan (2015, 18) ocenjujeta, da je bil strošek vstajništva PKK približno 6.6 % padec BDP na prebivalca v Vzhodni in Jugovzhodni Anatoliji, ne podredujeta pa oceno v kakšni meri je vstajništvo na jugovzhodu Turčije vplivalo na ekonomijo celotne države.

Zdi se, da je v začetku upora PKK prevladovala ideja osiromašujoče modernizacije in težnja po neodvisnosti, ki je predvidevala tudi uvedbo alternativnega ekonomskega sistema. Yarkin (2014) analizira ideološki razvoj PKK in ga primerja s spremembami v politični ekonomiji kurdske regije v Turčiji. Ob svoji ustanovitvi je bil PKK marksistično gibanje, ki si je prizadevalo za vspostavitve alternativnega ekonomskega sistema - kapitalizem so želeli nadomestiti s socializmom. S prihodom novega tisočletja je PKK povsem opustila predhodno marksistično-leninistično ideologijo in jo nadomestila z idejo o demokratični modernizaciji. Idejo o brezrazredni družbi je nadomestila ideja o ekološko-ruralnih skupnostih temelječih na samopreskrbi (ki je povsem v skladu s sodobnimi trendi osveščenega potrošništva v kontekstu kapitalizma). Yarkin (2014, 41–2) vidi enega od vzrokov za ta ideološki premik v dejstvu, da je turška vojska ujela, obsodila in zaprla Abdullaha Öcalana - še danes vodjo PKK. Kurdski vstajniki so po tem temeljito spremenili svojo ideologijo in jo skušali narediti bolj sprejemljivo za Zahod, s čimer so hoteli svojemu vstajništvu zagotoviti večjo legitimnost, hkrati pa vplivati na zahodne države, da bi pritisnile na Turčijo glede izpostitve Öcalana. Čeprav je vznik PKK lažje razložiti z marksističnimi teorijami, ki vstajništvo povezujejo s z idejo o razrednem boju kot osamosvojitvenem boju ter težnjo po formaciji alternativnega politično-ekonomskega sistema, je to poznejše pragmatično optimiranje lažje pojasniti s keynesiansko ekonomsko teorijo, predvsem z bojem proti ekonomski neenakosti in marginalizaciji. Desetletja bojev so PKK izčrpala in oslabilo do te mere, da so pripravljeni sprejeti kompromis – če so prej zahtevali svojo državo, zdaj zahtevajo pravice in če so prej zahtevali drugačen ekonomski sistem, sedaj zahtevajo večjo vključenost v obstoječi

ekonomski sistem Turčije.

5.1.1 PROTIVSTAJNIŠTVO, SEKURITIZACIJA IN BOJ ZA ZAVEST IN SRCA LJUDI

Hashimoto in drugi (2009, 18–23) trdijo, da je bila glavna strategija turških vlad odrezati PKK od njihove baze podpornikov - prebivalstva, ki bi jim lahko nudilo zatočišče, preskrbo in informacije. Protivstajništvo je torej temeljilo na ekonomski blokadi PKK, ki jo je turška vojska poskušala držati z vojaškimi sredstvi in z namenom izstradanja vstajnikov, ki so se zaradi tega morali zatekati v vse bolj redko naseljene predele, na težko prehodni in gorati teren, kjer so bili žrtve ne le turških vojaških operacij, ampak tudi težkih razmer (mraz, lakota in naravne nesreče). Tudi sicer je pogosta strategija protivstajništva zabiti klin med vstajnike in preostanek prebivalstva ter na ta način zmanjšati legitimnost vstajniškega gibanja. Tako po nekaterih ocenah PKK podpira le okrog 5% Kurdov. Ključno vlogo pri delegitimiranju in ekonomski zadušitvi PKK je igral proces sekuritizacije. Gre za vladni diskurz, ki vsak odpor in upor vidi ne kot legitimno izražanje nezadovoljstva (ki temelji na pravici do lastnega mnenja in svobode govora), ampak kot nevarnost, grožnjo za red in mir, za stabilnost sistema (Iveson 2010). Turčija je z medijsko kampanjo (ideološko-propagandni boj v markistični terminologiji) proti PKK uspela mednarodno skupnost prepričati, da je PKK uvrstila na seznam terorističnih organizacij, kar je onemogočilo financiranje iz tujine in zamrznilo sredstva PKK in njenih članov na tujih bančnih računih. Hkrati je ta kampanja doma pridobila večino Kurdskega prebivalstva na vladno stran ali pa jo vsaj odtegnila od podpore PKK. Dvojna taktika ekonomskega pritiska doma in v tujini, je PKK odrezala od ključnih virov podpore (vključno finančne), kar je pomenilo zaton gibanja in njegovo marginalizacijo.

5.2 HEZBOLAH

Hezbollah (ime v arabščini pomeni 'stranka boga') je šiitsko fundamentalistično versko in politično gibanje ustanovljeno 1985 (7 let za PKK) v Libanonu. Če ima PKK le enega sovražnika (turško oblast) in težavna partnerstva z drugimi Kurdskega političnimi strankami in gibanji v Turčiji in sosednjih državah, pa se Hezbollah bori na več frontah. V Libanonu se

kot šiitska manjšina bori proti sunitom (in deloma proti drugim verskim skupinam, kot so maronitski kristjani in druze), hkrati pa je angažiran še v konfliktu z Izraelom, pri čemer ga izdatno podpira šiitski zaveznik Iran, v preteklosti pa tudi Sirija (Beckett 2006, 32).

Diliberto (2014) loči med tremi oblikami, ki jih lahko ima vstajništvo: državno, hibridno in ne-državno. Državno vstajništvo ima secesionistične ambicije (IS), ne-državno pa nima nikakršnih ambicij po teritorialni suverenosti. Diliberto (2014, 9) Hezbolah označi za najjasnejši primer hibridnega vstajništva, ki ga definira takole: »Hibridna vstajništva so bolj prikrita kot vstajništva iz časa maoizma, ker gre za latentna vstajništva, prisotna v vladnih institucijah države gostiteljice, ki imajo lokalne ali regionalne oblastne ambicije, vendar brez namena vladati državi.« Hezbolah torej kohabitira in deli oblast z libanonsko vlado in na ta način optimira svoj vpliv. Tako kot pri PKK vidimo, da gre pri vstajniških gibanjih (čeprav so pogosto predstavljena kot ekstremistična in teroristična gibanja z neomejeno željo po oblasti) večinoma za omejene politične cilje, ki zadevajo konec politične diskriminacije in ekonomske marginalizacije, kulturno avtonomijo, večji vpliv na politični proces ipd. Pogosto vstajniška gibanja razvijejo dualno strukturo, kar je spet močno opazno na primeru Hezbolaha, ki ima politično in vojaško krilo. Medtem, ko je politično krilo udeleženo v politični participaciji skozi regularne kanale, vojaško krilo izvaja ilegalne vojaške operacije pa tudi kriminalno dejavnost (Diliberto 2014, 9). Za Hezbolah kakor tudi za PKK in IS velja, da so pomembni ekonomski viri tako nelegalna dejavnost, kakor tudi donacije iz tujine. Pri PKK gre predvsem za na Zahodu živečo kurdsko diasporo, pri Hezbolahu za finančno podporo od iranske vlade, pri IS pa za donacije bogatih posameznikov pretežno iz držav Perzijskega zaliva (Savdska Arabija, Katar, Združeni Arabski Emirati, Bahrajn in Kuvajt).

Hezbolah je v nedavni preteklosti doživel podobno strateško evolucijo kot PKK, čeprav je za razliko od PKK ohranil svoje ideološke temelje. Trenchard (2011) spremembo v strategiji označi za premik od terorizma k politični legitimnosti. Gre torej za premik od izsiljevanja do prepričevanja, od povzročanja stroškov (cene, ki jo mora plačevati libanonska vlada, če ne ugotovi zahtevam vstajnikov) do promoviranja potencialnih prednosti, ki izhajajo iz sodelovanja med vlado in Hezbolahom. Tukaj je potrebno opozoriti tudi na to, da vstajniška gibanja pogosto ne gradijo toliko ekonomske *alternative*, kolikor gradijo ekonomsko *paralelo*. Medtem ko je PKK sprva kapitalizem skušal nadomestiti s socializmom, Hezbolah nima nikakršnih tovrstnih ambicij in se bori le na polju političnega. Kljub temu pa je za potrebo financiranja vstajniškega boja vzpostavil paralelno črno ekonomijo, ki je ilegalna in

ogroža državno ekonomijo, a povsem v skladu s kapitalistično logiko.

5.2.1 HEZBOLAH IN ASIMETRIČNO VOJSKOVANJE

Omenil sem, da je bila ena od glavnih strategij Hezbolahovega vstajništva povzročanje stroškov Libanonski vladi, ki je plačevala za nepripravljenost za dogovor z vztajniki. Gre za klasično taktiko asimetričnega vojskovanja, kjer šibkejša stran izkorišča šibke točke sicer močnejšega nasprotnika, se izogiba frontalni konfrontaciji, in poskuša maksimizirati škodo z občasnimi dobro pripravljenimi napadi - bodisi subverzijami, napadi na infrastrukturo, zasedami ali terorističnimi napadi. Gre za logiko minimalne ekonomske investicije (doma izdelane bombe in naboji, slabo opremljene a motivirane, disciplinirane, dobro izurjene in mobilne paravojaške enote), ki povzroči maksimalno ekonomsko škodo, ki je primarno materialna (uničena infrastruktura, materialna škoda), a tudi širše prizadane gospodarstvo (upad investicij, kolaps turizma itd.).

Trendi v sodobnih konfliktih nakazujejo močan obrat k asimetričnemu vojskovanju.⁴ To je posledica številnih okoliščin, ki jih tu ne bomo podrobneje pojasnjevali, vseeno pa je za nadaljevanje pomembno, da poznamo osnovne elemente konteksta, v katerem je asimetrično bojevanje vse pogostejši fenomen. Že več kot 60 let v globalnem pogledu prevladujejo znotrajdržavni konflikti. Če je bila včasih vojna predvsem vojna med državami, je danes to bodisi vojna med državnimi silami in uporniki ali vojna med različnimi oboroženimi skupinami, med katerimi poteka boj za oblast (*warlords*). Pogosto se to dogaja v šibkih ali disfunkcionalnih državah, kot je Libanon s kompleksno demografsko sliko in številnimi verskimi manjšinami, kjer ne obstaja močan monopol nad (legitimnim) nasiljem. Trendi se nagibajo k zmanjševanju žrtev v konfliktih, pri čemer pa rase odstotek civilnih žrtev. Številne vojne, tako imenovani *low intensity conflicts* dolgo časa zgolj tlijo. Vodilni razlog vojn postaja ideologija in ne več moč in pogosto so zabrisane meje med sektaškim bojem in terorizmom. V boj namesto regularnih enot vse bolj vstopajo prodržavne milice in plačanci,

---

⁴ Arrequin-Toft (2007) poda precej ohlapno definicijo, saj zanj o asimetričnosti lahko govorimo takrat, ko je razmerje sil med dvema stranema vsaj 5:1 v prid superiornemu nasprotniku.

ki sodelujejo v boju proti upornikom.⁵ Kot ugotavljajo Svete in drugi (2011, 32): »Asimetrija očitno ni več izjema, temveč bolj pravilo sodobnih (oboroženih) konfliktov.«

5.3 ISLAMSKA DRŽAVA

Pri iskanju in analizi literature o IS sem naletel na največje probleme, saj je to vstajniško gibanje trenutno zelo relevantno in se o njem (predvsem v medijih) veliko piše, hkrati pa precej novo in nedostopno, kar pomeni, da je bilo narejenih le malo akademskih in strokovnih raziskav in študij o politični ekonomiji IS pa tudi ta se pogosto opirajo na medijska poročila in špekulacije.

Islamska država, prvotno imenovana Islamska država Iraka in Levanta je fundamentalistična vstajniška para-državna tvorba. IS je najmlajše od gibanj, ki jih primerjam, a hkrati tudi najbolj ekstremno, vplivno, hitro rastoče in medijsko izpostavljeno. Gre za gibanje ustanovljeno leta 1999, priključeno Al Kaidi leta 2004 in razglasilo državo v Iraku leta 2006. Iz dobe hibernacije je gibanje izšlo z ločitvijo od Al Kaide pozimi leta 2014, ko je versko-političnemu poglavarju IS Al-Bagdadiju uspelo za seboj pritegniti številne borce iz preostalih odporiških skupin. Naslednji korak je bila razglasitev kalifata poleti 2014, ki je v vrste IS pritegnila še tisoče borcev iz tujine (predvsem iz arabskih držav in več tisoč muslimanov iz Evrope). Z bliskovitimi vojaškimi akcijami (in ob pomoči samomorilskih bombnih napadov ter psihološkega vojskovanja z uporabo grozljivih metod usmrtev) so ob popolnem razpadu iraške vojske uspeli zasesti velik del Sirije in Iraka vključno z milijonskim mestom Mosul (Lister 2014, 6–15).

Jonsson (2014) analizira podporne finančne mreže IS in ugotavlja, da so te mreže v veliki meri obstajale še preden je IS postala vojaško tako močna in teritorialno obsežna in da jih je v veliki meri podedovala of Al Kaide v Iraku. Meni tudi, da je prav dostop do teh mrež pomagal IS, da je postala dominantna islamistična organizacija v regiji - še en dokaz, da je za vznik in preživetje vstajništva (ne le v boju z režimom, ampak tudi s konkurenčnimi

---

⁵ Ta trend je opazen tudi v zadnjih vojnah v arabskem svetu: v Libiji in Siriji. V obeh državljanskih vojnah je vladna stran v boju proti upornikom uporabila najemniške enote (v Libiji denimo borce iz Sahela, post-sovjetskih držav pa tudi islamistične borce z izkušnjami iz konfliktov v Afganistanu, Iraku, Čečeniji in Bosni). V Siriji poleg najemniških enot na vladni strani sodelujejo tudi paravojaške enote Hezbollaha.

vstajniškimi skupinami) ključen dostop do ekonomskih virov. Keatinge (2014, 53–9) trdi, da so dodatna sredstva v obdobju ekspanzije prišla iz štirih virov:

1. Zasedba Mosula in zaseg denarnih rezerv in zlata v bankah
2. Dostop do naftnih polj in dohodki iz prodaje nafte
3. Donacije bogatih posameznikov iz tujine
4. Obdavčitev prebivalstva, ki je prišlo pod njihovo kontrolo (še zlasti visoka obdavčitev nemuslimanov)

Protivstajništvo je z mednarodnimi blokadami računov in transakcij zaenkrat uspelo deloma omejiti le 2. vir financiranja, z bombnimi napadi na naftno infrastrukturo pa deloma tudi 3. vir financiranja, medtem kot drugi viri kljub napadom koalicije zračnih sil ostajajo nedotaknjeni. Predvidevamo lahko, da bo tako tudi ostalo, dokler bo IS obvladovala teritorij ter ekonomske vire, ki jih lahko izkorišča (nafto in prebivalstvo).

5.3.1 ISLAMSKA DRŽAVA IN VSTAJNIŠTVO V URBANEM, VIRTUALNEM OKOLJU

Dušak (2011) v svoji zaključni nalogi Operacije malih enot v naselju: Napad na utrjena območja podrobno analizira metode vojskovanja v naseljih. Namreč strukturiranost naseljenega območja, omejeno opazovanje in omejeni sektorji ognja, ogromna količina potencialnih skrivališč in zaklonov, pomenijo, da se lahko branilci razpršijo in ostanejo neopaženi. Sovražnik se pogosto zadržuje v stavbah, v majhnih skupinah, pogosto je oblečen v civilna oblačila in izgleda neoborožen. IS se zanaša na napade iz zasede, uporabo sniperjev, improviziranih eksplozivnih teles (od avtomobilskih bomb do samomorilskih napadalcev). Prav tako je težko določiti izvor sovražnikovega ognja, ker smer ognja in razdaljo sovražnika prikrivajo in popačijo stavbe. Narava bojevanja v naselju predstavlja za poveljnike težavo pri izvajanju direktnega poveljevanja in kontrole nad lastnimi enotami, kot tudi težave pri poveljevanju preko svojih podrejenih, za vojake pa težave pri sprejemanju in prenašanju informacij. Situacijsko zavedanje je po navadi omejeno na območje delovanja voda. V takšnem nekonvencionalnem načinu bojevanja je ključen dejavnik presenečenja, ki ga IS in druge uporniške skupine v Siriji in Iraku s pridom uporabljajo v svojo korist proti številčnejši in bolje oboroženi vojski. Ekonomski aspekt vstajništva v urbanem okolju je povezan z nižjimi stroški za vstajnike, in višjimi stroški za protivstajništvo. Vstajniki ne potrebujejo

vzdrževati dragih in ranljivih logističnih mrež in preskrbovalnih verig, ki so potrebne za boj na podeželju, saj lahko orožje, hrano, obleko in drug material skrrijejo v mestu. Protivstajništvo se sooča z višjimi stroški, saj so možnosti za uspešno izvedbo zased v urbanem okolju večje, hkrati pa protivstajniška vlada z vojaškimi operacijami v urbanem okolju uničuje lastno infrastrukturo in ekonomsko bazo. Pri tem z visokim številom civilnih žrtev, ki je pri bojih v urbanem okolju zaradi gostote poselitve neprimerno višje, izgublja podporo prebivalstva.

Poseben primer povezovanja in politične mobilizacije se odvija tudi v nekoliko drugačnih prostorih (če jim sploh lahko tako rečemo) - v virtualnih prostorih, do katerega ima dostop pretežno izobraženo urbano prebivalstvo. »Najbolj izpostavljene so (teritorialno gledano) globalne virtualne skupnosti, v katerih lahko naletimo na člane z vseh celin« (Trček 1995: 342). IS je prvo vstajniško gibanje, ki se profesionalno in sistematično poslužuje virtualnega prostora, kamor širi svojo propagando, s katero v svoje vrste privablja nove borce s celega sveta (promocijski posnetki, brošure, verski in politični pamfleti) in demoralizira sovražnika (posnetki obglavljanj). Če PKK in Hezbolah s konvencionalno propagando privabljata predvsem ekonomsko marginalizirano ruralno prebivalstvo, IS z virtualnim vstajništvom privablja predvsem radikalizirane mlade iz bogatih držav Evrope, ZDA, Kanade in Avstralije. Tu torej ne gre za revolucijo zatiranega in izkoriščanega delavskega razreda, kar lahko do neke mere trdimo za PKK in Hezbolah, ampak za konzervativno vstajo razočaranega nižjega srednjega sloja.

6 ZAKLJUČEK

V diplomski nalogi sem skušal pokazati na nezadostnost izključno vojaško-varnostne analize vstajništva in protivstajništva kot je redukcionistično in pristransko. Omenjena družbena fenomena sem zato obravnaval kot politično-ekonomski konflikt. V pregledu teoretskih pristopov sem skušal kritično obravnavati vire, ki z različnih zornih kotov analizirajo vstajništvo in protivstajništvo kot politično-ekonomski konflikt. Njihove argumente sem poskušal kontekstualizirati, jih med seboj primerjati in ovrednotiti ter vstajništvo in protivstajništvo predstaviti kot kompleksen preplet vojaških, ekonomskih in političnih dejavnikov. V nadaljevanju sem analiziral tri vstajniška gibanja in njihovo politično in

ekonomsko ureditev: Islamsko državo (IS), Hezbolah in Kurdsko delavsko stranko (PKK).

V okviru diplomske naloge in ob omejitvah formata, sem lahko le predstavil glavne pristope k proučevanju vstajništva in protivstajništva kot politično-ekonomskega konflikta ter v grobem skiciral politično ekonomijo treh vstajniških gibanj, njihove politične in ekonomske taktike. Naloga je v tem pogledu omejena, vendar pa ponuja nastavke in možnosti za prihodno raziskovanje, ki gre v smer bolj celovite obravnave vstajništva in protivstajništva z večjim poudarkom na ekonomski in politični dimenziji, kar je tudi glavni namen in prispevek naloge.

7 LITERATURA

1. Arrequin-Toft, Ivan. 2007. *How a superpower can end up losing to the little guys*. Dostopno prek: <http://www.niemanwatchdog.org/index.cfm?fuseaction=background.view&backgroundid=163> (13. april 2017).
2. Beckett, Ian. 2005 The Future of Insurgency. *Small Wars & Insurgencies* 16 (1). Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0959231042000322549> (13. april 2017).
3. Berger, Peter L., Thomas Luckmann in Dariusz Zifonun. 2007. *The Social Construction of Reality*. New York: Anchor.
4. Berman, E., J. N. Shapiro, J. H. Felter. 2008. *Can Hearts and Minds be Bought? The Economics of Counterinsurgency in Iraq*. Chicago: The University of Chicago Press.
5. Berman, Eli, Michael Callen, Joseph H. Felter in Jacob N. Shapiro. 2009. *Do Working Men Rebel? Insurgency and Unemployment in Iraq and the Philippines*. Dostopno prek: <http://www.nber.org/papers/w15547> (13. april 2017).
6. Bilgel, F. in B. C. Karahasan. 2015. The Economic Costs of Separatist Terrorism in Turkey. *Journal of Conflict Resolution* 61 (2). Dostopno prek: http://www.ub.edu/irea/working_papers/2013/201322.pdf (13. april 2017).
7. Buhaug, H., K. S. Gleditsch, H. Holtermann, G. Ostby in A. F. Tollefsen. 2011. It's the Local Economy, Stupid! Geographic Wealth Dispersion and Conflict Outbreak Location. *Journal of Conflict Resolution* 55 (5). Dostopno prek: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022002711408011> (13. april 2017).
8. Caruso, Raul in Friedrich Schneider. 2011. The Socio-Economic Determinants of Terrorism and Political Violence in Western Europe (1994-2007). *European Journal of Political Economy* 27 (1). Dostopno prek: http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/LatestResearch2010/DeterminantsofTerr_caruso_0709.pdf (13. april 2017).

9. Coyne, Christopher J. in Adam Pellillo. 2011. *The Political Economy of War and Peace*. New York: Springer.
10. Davis, Paul K. in Kim Cragin. 2009. *Social Science for Counterterrorism: Putting the Pieces Together*. Santa Monica: RAND.
11. Diliberto, Jacob. 2014. *The New War Frontier: Understanding Modern Insurgency Wars and the Syrian Civil War through the Iraq Insurgencies during 2006-2009*. Dostopno prek: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2451333 (13. april 2017).
12. Dube, Oeindrila in Juan Vargas. 2008. *Commodity Price Shocks and Civil Conflict: Evidence*. Cambridge: Harvard University Press.
13. Do, Quan-Toy in Lakshmi Iyer. 2010. Geography, Poverty and Conflict in Nepal. *Journal of Peace Research* 47 (6): 735–48.
14. Dušak, Aljaž. 2011 *Zaključna naloga: Operacije malih enot v naselju: Napad na utrjena območja*. Ljubljana: MORS.
15. Fearon, James D. in David D. Laitin. 2003. Ethnicity, Insurgency, and Civil War. *American Political Science Review* 97: 75-90.
16. Fellman, Philip Vos, Yaneer Bar-Yam in Ali Minai. 2015. *Conflict and Complexity: Countering Terrorism, Insurgency, Ethnic and Regional Violence: Understanding Complex Systems*. New York: Springer.
17. Forest, James J. F. 2007. *Countering Terrorism and Insurgency in the 21st Century: International Perspectives*. Westport: Praeger Security International.
18. Galula, David. 2006. *Counterinsurgency Warfare: Theory and Practice*. Santa Barbara: Greenwood Publishing Group.
19. Gunter, Michael M. 2015. Iraq, Syria, Isis and the Kurds: Geostrategic Concerns for the US and Turkey. *Middle East Policy* 22 (1). Dostopno prek: <http://www.mepc.org/journal/iraq-syria-isis-and-kurds-geostrategic-concerns-us-and-turkey> (13. april 2017).
20. Hashimoto, Barry. 2009. *The Political Economy of Counterinsurgency Violence*.

- APSA 2009 Toronto Meeting Paper. Dostopno prek: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1452070 (13. april 2017).
21. Heuser, Beatrice. 2010. *The Evolution of Strategy: Thinking War from Antiquity to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press.
  22. Iveson, Kurt. 2010. The Wars on Graffiti and the New Military Urbanism. *City* 14 (1). Dostopno prek: https://www.researchgate.net/publication/233302834_The_wars_on_graffiti_and_the_new_military_urbanism (13. april 2017).
  23. Justino, P. 2009. Poverty and Violent Conflict: A Micro-Level Perspective on the Causes and Duration of Warfare. *Journal of Peace Research* 46 (3). Dostopno prek: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022343309102655> (13. april 2017).
  24. Keatinge, Tom. 2014. The Importance of Financing in Enabling and Sustaining the Conflict in Syria (and Beyond). *Perspectives on Terrorism* 8 (4). Dostopno prek: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/360> (13. april 2017).
  25. Keefer, Philip in Norman Loayza. 2008. *Terrorism, Economic Development, and Political Openness*. Leiden: Cambridge University Press.
  26. Kilcullen, David, Matt Porter in Carlos Burgos. 2009. *US Government Counterinsurgency Guide*. Dostopno prek: <https://www.state.gov/documents/organization/119629.pdf> (13. april 2017).
  27. Kilcullen, David. 2010. *Counterinsurgency*. Oxford: Oxford University Press.
  28. Le Billon, Philippe. 2001. The Political Ecology of War: Natural Resources and Armed Conflicts. *Political Geography* 20 (5). Dostopno prek: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0962629801000154> (13. april 2017).
  29. Lewis, Julian. 2008. Double-I, Double-N. *The RUSI Journal* 153 (1). Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071840801984557> (13. april 2017).
  30. Lister, Charles. 2014. Profiling the Islamic State. *Brookings Doha Center Analysis Paper* 13 (1). Dostopno prek: <https://www.brookings.edu/research/profiling-the-islamic-state/> (13. april 2017).
  31. Luke, Timothy W. 2007. The Insurgency of Global Empire and the

- Counterinsurgency of Local Resistance: New World Order in an Era of Civilian Provisional Authority. *Third World Quarterly* 28 (2). Dostopno prek: <https://www.jstor.org/stable/4017706> (13. april 2017).
32. Meierrieks, D. in T. Gries. 2013. Causality between Terrorism and Economic Growth. *Journal of Peace Research* 50 (1). Dostopno prek: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022343312445650> (13. april 2017).
33. Jonsson, Michael. 2014. Following the Money: Financing the Territorial Expansion of Islamist Insurgents in Syria. *Terrorism* 30 (1). Dostopno prek: <http://docplayer.net/21174888-Following-the-money-financing-the-territorial-expansion-of-islamist-insurgents-in-syria.html> (13. april 2017).
34. Miller, Mark D. 2008. *Feeding the Peasant: The Impacts of Economics on Modern Insurgencies*. Leavenworth: Defense Technical Information Center.
35. Moghadam, Assaf. 2006. *The Roots of Terrorism*. New York: Chelsea House Publishers.
36. Muller, Edward N. in Mitchell A. Seligson. Inequality and Insurgency. *American Political Science Review* 81: 425–51.
37. Murshed, S. Mansoob, in Scott Gates. 2005. Spatial-horizontal Inequality and the Maoist Insurgency in Nepal. *Review of Development Economics* 9 (1). Dostopno prek: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-9361.2005.00267.x/abstract> (13. april 2017).
38. Nagl, John A., James F. Amos, Sarah Sewall in David H. Petraeus. 2008. *The U.S. Army/Marine Corps Counterinsurgency Field Manual*. Chicago: University of Chicago Press.
39. Olson, M. 1963. Rapid growth as a destabilizing force. *The Journal of Economic History* 23: 529–552.
40. Palma, Oscar. 2015. Transnational Networks of Insurgency and Crime: Explaining the Spread of Commercial Insurgencies beyond State Borders. *Small Wars & Insurgencies* 26 (3). Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09592318.2014.982885?journalCode=fswi20> (13. april 2017).

41. Piazza, J. A. 2011. Poverty, Minority Economic Discrimination, and Domestic Terrorism *Journal of Peace Research* 48 (3). Dostopno prek: <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0022343310397404> (13. april 2017).
42. ---. 2006. Rooted in Poverty?: Terrorism, Poor Economic Development, and Social Cleavages. *Terrorism and Political Violence* 18 (1). Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/095465590944578> (13. april 2017).
43. Rosenau, William. 2007. *Subversion and Insurgency*. Santa Monica: Rand.
44. Schaefer, Robert W. 2010. *The Insurgency in Chechnya and the North Caucasus: From Gazavat to Jihad*. Santa Barbara: Praeger Security International.
45. Svete, Uroš in drugi 2011. *Asimetrija in nacionalna varnost: Od zgodovinskih izkušenj do sodobnih izzivov*. Ljubljana: Založba Defensor.
46. Trček, Franc, Zdravko Mlinar, Jan Makarovič, Pavel Gantar, Marjan Hočevar, Drago Kos in Ida Hojnik-Zupanc. 1995. *Osamosvajanje in povezovanje v evropskem prostoru*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
47. Trenchard, Terence D. 2011. *Hezbollah in Transition: Moving from Terrorism to Political Legitimacy*. Leavenworth: Defense Technical Information Center.
48. Wallerstein, Immanuel. 2006. *Uvod v analizo svetovnih sistemov*. Ljubljana: Založba /*cf.
49. Yarkın, Güllistan. 2015. The Ideological Transformation of the PKK Regarding the Political Economy of the Kurdish Region in Turkey. *Kurdish Studies* 3 (1). Dostopno prek: <http://www.tplondon.com/journal/index.php/ks/article/view/450> (13. april 2017).